

Mutlak olarak ücret karşılığı Kur'an-ı Kerîm okutmak, bu hususta mukavele yapmak caiz değildir. Resmi ya da gayr-i resmi oluşumlar altında çeşitli toplantılarda Kur'an-ı Kerîm okuyup karşılığında ücret talep etmek de haramdır.

Giriş

Kur'an-ı Kerim iyiyi, doğruyu, güzeli vaz' eder. İnsanın insanla, insanın cemiyetle, insanın Allah Teâlâ ile münasebetinin nasıl olması gerektiğini, fıtratın bozulmadan korunmasının esaslarının neler olduğunu anlatır.

Kur'an-ı Kerim eşyanın doğru bir şekilde okunmasını temin eder. O, okunup yaşandıkça ferdî ve ictimai muvazene devam eder, problemler çözülür.

Müminler onu okur, anlar, yaşar, muhtevasını insanlarla paylaşır, emirlerini "maruf", yasaklarını "münker" addeder, hükümlerini tebliğ etme noktasında da kendilerini sorumlu kabul ederler.

İslam ümmeti, "İlmi ulemanın ağzından alın." düsturu gereği İslamî ilimlerin kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'i doğru bir şekilde okuyabilmek için onu "fem-i muhsinler"den öğrenmeye itina gösterdi. İslam'ın ilk asırlarında bu'fem-i muhsinler' cami, medrese ve evlerde meccanen Kur'an-ı Kerim okuttular.

İlerleyen asırlarda Kur'an-ı Kerim öğretecek kişilerin azalması, mevcutların da nafaka sıkıntısı çekmesi konu ile ilgili yeni bir düzenlemeyi gerekli kılmıştır. Bu çerçevede bazı âlimler ilk dönem Hanefî fakihlerin aksine tedrisatın devam edebilmesi için muallimlerin Kur'an- Kerim okutmaları karşılığında yeteri kadar ücret alabilecekleri yönünde fetva vermişlerdir.

Bu makalede Kur'an-ı Kerim okuma ve öğretme karşılığında kâri ve muallimlerin ücret almalarının caiz olup olmadığı ile alakalı görüşleri günümüz şartlarını da dikkate alarak tahlil edeceğiz.

Caiz Olduğunu Söyleyenler

İmam Malik, Şafii, Ahmed b. Hanbel, Ebû Sevr, Ebû Nasr, Ebû'l-Leys gibi âlimler Kur'an-ı Kerim'i okuma ve okutma karşılığında ücret almanın caiz olduğunu söylemişlerdir.

Deliller

Kur'an-ı Kerim öğretme karşılığında ücret almanın caiz olduğunu söyleyenlerin istidlal ettiği hadislerin birincisi şu şekildedir: "Allah Resulü'ne bir gün bir kadın gelip, evlilik teklifinde bulundu. Efendimiz sukût ederek kadına cevap vermedi. Kadın, -tekrar- evlilik teklifinde bulunduğunu ve Allah Resulü'nden görüş sorduğunu yineledi. Orada bulunan bir sahabe ayağa kalkıp şöyle dedi:

- Ey Allah'ın Resulü! Bu kadını benimle evlendir.

Efendimiz:

- (Mehir olarak verecek) dünyalık bir şeyin var mı?

Sahabi:

- Hayır. Yanımda hiçbir şey yok.

Allah Resulü:

- Kalk git, araştır velev ki demir yüzük olsun (getir ona tak).

Sahabi gitti, araştırdı sonra geri döndü. Allah Resulü'ne şöyle dedi:

- Mehir olarak verecek dünyalık bir şey, demir yüzük bile bulamadım.

Allah Resulü:

- Kur'an'dan ezberinde bir şey var mı?

Sahabi:

- Şu sure var, şu sure var diye saymaya başladı.

Allah Resulü:

- Kur'an'dan ezberinde olan surelerle seni bu kadınla nikâhladım."1

İkinci hadis ise şu şekildedir: "Ebû Saîd el-Hudrî (radiyallahu anh)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: 'Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem)'nün ashabından oluşan bir askeri birlik, görevli oldukları bir sefere gitmişti. Bunlar bir Arap kabilesinin yanında mola verip, onlardan kendilerini ağırlamalarını istediler. Fakat kabîle bunları konuk etmekten imtina etti. Bu sırada kabilenin liderini (bir akrep) soktu. Bütün bir kabîle harekete geçip onun için her çâreye başvurdu. Fakat liderlerine hiçbir şey şifâ olmadı. Kabîle halkından bâzısı:

- Yakınımıza gelen şu kafileye gitseniz, belki bunların arasında (hastalığın) çâresini bilen vardır, dedi.

Bunun üzerine kabîle halkından bir grup Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem)'nün ashabına geldi ve:

- Ey cemâat! Reisimizi akreb soktu. Onun için başvurmadığımız çâre kalmadı. Hiçbir şey fayda vermedi. Sizden birinizin yanında herhangi bir çâre/tedavi var mı? dedi.

Kafileden birisi (Ebû Saîd el-Hudrî):

– Evet, (ben varım), Allah'a yemîn ederim ki, ben dua ederim. Fakat yine yemîn ederim ki, sizden bizleri misafir etmenizi istemiştik de bu talebimizi kabul etmemiştiniz. Artık ben de size, bir ücret belirlemedikçe dua etmem, dedi. Kabile sahabe ile bir sürü koyun karşılığında anlaşdı. Bunun üzerine (Ebû Saîd el-Hudrî) kabile liderinin yanına gidip, 'Elhamdulillâhi Rabbi'l-âlemîn'i (Fatiha Suresi) sonuna kadar okudu, hastaya üfledi. Hasta sanki bukağıdan çözülmüşçesine süratle yürüyerek gitti ve kendisinde hiçbir illet kalmadı. (Ebû Saîd el-Hudrî) devamla dedi ki: Kabîle halkı kendilerine üzerinde anlaşdıkları ücreti ödeyince seriyyede yer alan ashabdan bir kısmı:

- Bu koyunları taksim ediniz, dedi. Fakat duâ eden sahâbî (Ebû Saîd el-Hudrî):

- Hayır, Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem)'ne gidip, bu olup biteni kendisine arz edip, emirlerini alıncaya kadar bunları taksim etmeyiniz.

- Bunun üzerine Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem)'nün huzuruna çıkıp, durumu arz ettiler.

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ashabına (özelde Ebû Saîd el-Hudrî'ye) hitaben: "Fâtîha'nın bu derece etkili bir dua olduğunu sana kim öğretti?" diye sorduktan sonra,

- "Doğru yaptınız. Şimdi taksim ediniz ve bana da bir hisse ayırınız." buyurdu ve tebessüm etti.²

Caiz Olmadığını Söyleyenler

Selef ulemasının önemli bir bölümü Kur'an-ı Kerim öğretme karşılığında ücret almanın caiz olmadığı görüşündedir. Zührî'ye göre öğretme karşılığında alınan bedel mekruhtur. Ebû Hanife ve talebelerine göre ise caiz değildir³. Nitekim Hanefî fakihlerden el-Hakîmu's-Şehîd (v. 334/945) "el-Kâfî" adlı müdevven eserinde: "Kişinin çocuğuna Kur'an-ı Kerim fıkıh, feraiz öğretmesi ya da ramazanda onlara imamlık veya müezzinlik yapması için ilim sahibi birisini parayla tutması caiz değildir." demektedir.⁴ İftihârüddin el-Buhârî'de (v. 542/1147) "Hulâsâtu'l-Fetâvâ"da "el-Asl"dan naklen şöyle demektedir: "Kur'an-ı Kerim, fıkıh, öğretmek gibi taât esaslı ameliyeler için adam kiralamak caiz değildir."⁵

Merğînanî ve İbn Hümam'a göre insanların, Kur'an öğretmek gibi dini vazifeler karşılığında ücret almaları caiz değildir.⁶

Kur'an-ı Kerim öğretme karşılığında ücret almanın haram olduğunu söyleyen fakihler bu görüşlerini: "Edası müslümana mahsus olan bir ibadetin îfası için adam tutmak caiz değildir. Çünkü taât ve kurbet olan bu fiiller bizzat mükellefler tarafından yapılmalıdır.7" hükmü üzerine bina ederler. Nitekim Cenab-ı Hak: "İnsan için ancak çalıştığı vardır.8" buyurmaktadır.

Deliller

Abdurrahman b. Şibl'den rivayet edilen hadiste Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmaktadır: "Kur'an okuyunuz! Onu yeme ve menfaat teminine vesilesi edinmeyiniz.9"

Ebû Davud'un Ubade b. Samit (radiyallahu anh)'ten rivayetine göre, Ubade şöyle demiştir: "Ehl-i Suffe'den çok sayıda kişiye Kur'an öğrettim. Bu öğrencilerimden birisi bana bir yay hediye etti. Kendi kendime; 'Bu yay mal değildir. Onunla Allah yolunda ok atarım.' dedim. Fakat yine de Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem)'ne bu meseleyi sordum.

Efendimiz:

- "Allah Teâla'nın kıyamet günü boynuna ateşten bir halka takacağını arzu edersen (onu) kabul et!" buyurdu10."

Yine Ubade b. Samit şöyle demektedir: "Medine'ye bir muhacir geldiğinde Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) onu, Kur'an-ı Kerim öğretmemiz için bizden birine gönderirdi. Bunlar içinden bana yönlendirdiği bir kişiye Kur'an-ı Kerim öğretmekteydim. Bir gün evime gittim. Ders okuttuğum o kişi, üzerinde hakkım olduğunu düşündü de bana -ondan daha güzelini görmediğim- bir yay hediye etti. Ben de Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem)'ne gidip o hediyeyle ilgili görüşümü sordum.

Efendimiz:

- 'O, omuzların arasına astığın kor parçasıdır.' buyurdu.11

Übeyy b. Ka'b bir adama Kur'an-ı Kerim okumayı öğretti. Daha sonra bu kişi kendisine bir yay hediye etti. Übeyy durumu Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem)'ne anlatınca Efendimiz şöyle buyurdu: 'Eğer onu kabul edersen ateşten bir yay almış olursun.12'

Ebu'd-Derdâ'nın rivayetine göre Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Her kim Kur'an öğretme karşılığında bir yay alırsa Allah Teala ona ateşten bir yay takacaktır.13"

Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Kim Kur'an okur da onun vesilesiyle insanların mallarını yerse, kıyamet günü yüzü etten soyulmuş bir kemik halinde gelir.14"

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Kur'an okuyunuz! Allah'tan taleplerinizi onun bereketiyle isteyiniz. Zira sizden sonra öyle bir toplum gelecek ki, bunlar Kur'an okuyacaklar, onun vasıtasıyla insanlardan dileneceklerdir.15"

Osman b. Ebi'l-As da şöyle demektedir: "Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) bana ezan okuması karşılığında ücret talep etmeyen bir müezzin tutmayı tavsiye etti.16" Kur'an-ı Kerim öğretme karşılığında ücret almanın caiz olmadığını söyleyen ilk dönem Hanefi fakihlerinin istidlal ettiği bu hadisler bazı noktalardan zaaf içerseler de toplu olarak bakıldığında birbirlerini destekledikleri görülmektedir. Özellikle ulema "yay hadisi" ninsahih olduğunu17 tasrih etmiştir.

Delillerin Tahlili

Ücret almanın caiz olduğunu söyleyen fakihlerin birinci hadisle istidlal etmeleri mümkün gözükmemektedir. Çünkü hadiste Kur'an-ı Kerim öğretmenin kadının mehri olduğu ile alakalı ne sarih ne de dolaylı bir ifade vardır. Hadiste geçen "bima meake" ifadesinde yer alan; "bâ" harfi cerri zannedildiği gibi "bir şeyin bedeli" anlamında değil, "sebebiyet" manasında kullanılmıştır. Buna göre anlam; "Seni o kadınla, bildiğin Kur'an sebebiyle nikahladım." şeklindedir.18

Allah Resulü sahabiye kadınıla ona ve Kur'an'a hürmeten mehirsiz nikâhlanmıştır¹⁹. Ya da Efendimiz her ikisine de iltifat olarak mehri kendi imkânlarıyla vermiştir. Bir başka ihtimal ise mehir takdir etmeyerek eş üzerinde mehr-i mislin tahakkuk etmesini istemiştir. Fakat hiçbir durumda hadis-i şeriften Kur'an-ı Kerîm öğretmenin mehr olarak takdir edildiği anlamı çıkmaz.

Ebû Said-i Hudrî'nin rivayeti de Hanefî fakihlerin hükümlerini üzerine bina ettikleri hadislerle tearuz etmektedir. Biri haram diğeri ise helal kılan iki nass tearuz ettiğinde nesh devreye girer. Bu yüzden bazı Hanefî fakihler Ebû Said-i Hudrî hadisinin, "vaîd/tehdit" içeren hadislerle nesh edildiğini söylemektedirler²⁰. Bu durumda Ebû Said hadisi ya mensuh kabul edilir ya da şu şekilde tevil edilir:

1. Ebû Said-i Hudrî'nin Kur'an-ı Kerim okuduğu kavim Müslüman olmadığından sahabe onlardan ücret talep etmiştir.

2. Misafiri ağırlamak vacip olmasına rağmen onlar ashabı konuk etmeyi reddetmişlerdir.

3. Rukye halis bir ibadet olmadığından, ondan dolayı ücret almak caizdir. Kurtubî'de, "rukyleden dolayı ücret almak Kur'an-ı Kerim'in ücret karşılığında okunmasına delil olmaz"²¹ Çünkü "rukye"nin tedavi boyutu "kurbet"boyutundan daha kuvvetlidir. Ebû Said-i Hudrî'nin aldığı ücret de kıraat karşılığı değil, tedavi bedelidir. Ücreti tedaviye tahsis etmek gerekir. Bu yüzden mutlak anlamda Kur'an-ı Kerîm öğretmek ona kıyas edilemez. Tedavi dışı okumalar haram olarak devam eder.

Tahavî, 'insanların birbirlerine rukye yapmalarının borç olmadığı yönündeki hükmünden hareketle içerisinde ayet de olsa rukyeden dolayı ücret almak caizdir' demektedir. Okumayı bilenlerin cahillere Kur'an-ı Kerim öğretmeleri ise vaciptir²².

Sonuç

İslam bilge bir toplum inşa etmeyi öngörür. Kişiyi bildiği ölçüde mükellef addeder. Bu yüzden Allah Resulünamaz, zekât gibi Kur'an'da "mücmel" olarak yer alan kavramları insanların anlayacağı şekilde beyan etmiştir.

İlahi bilginin kaynağı olan Kur'an da okunmak, anlaşılacak ve yaşanmak için inmiştir. Her mükellef bu üçlü merhalenin birinci ve üçüncü aşamasından sorumludur. Anlaşılma safhası ise avam için ancak müçtehitler vesilesiyle mümkün olur.

İnsanlar Kur'an'ı muallimler vasıtasıyla okuyabilirler. Muallimlerin azalması ise öğrenme sürecini olumsuz yönde etkiler.

Taklit döneminden sonra meccanen Kur'an öğreten muallimlerin azalması ücret almanın caiz olduğunu söyleyen fakihlerin çoğalmasına neden olmuştur.

Ücret karşılığı Kur'an öğretmenin caiz olmadığını söyleyen Merğinanî müteahhir bazı âlimlerin istihsan cihetiyle buna cevaz verdiklerini belirtmektedir²³. Serahsî, Belh Meşayihî'nin Kur'an-ı Kerim öğretmek için muallim tutmanın caiz olduğu noktasında Medine ulehasının görüşünü benimsediğini nakletmektedir. İbn Kemâl'de caiz olduğu yönünde fetva vermiştir²⁴. Aynî de bu görüşü tercih ettiğini belirtmektedir²⁵.

Ücret karşılığı Kur'an-ı Kerim okutmanın caiz olduğunu söyleyen fakihler gerekçe olarak, hocalara devlet tarafından verilen hediyelerin kesilmesi, insanların ahiret işlerine gerektiği şekilde ilgi göstermemesi, tedrisatla dünya işinin birlikte yürütülmesi durumunda her iki cihetin de aksayacak olması, dini meselelerde baş gösteren durağanlık ve tembelliğin Kur'an-ı Kerim hıfzının kaybolmasına yol açması gibi nedenleri göstermektedirler²⁶.

Farklı yollardan geçimini temin edenler ya da imamlık gibi bedel karşılığı irşad hizmetinde bulunanlar istihsan kapsamına girmediklerinden onların Kur'an-ı Kerim okutmaktan dolayı ücret almaları caiz değildir.

Kâsanî, Osman b. Ebi'l-As'a Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem)'nün ezan okuması karşılığında ücret talep etmeyen bir müezzin bulmasını tavsiye ettiği hadisle alakalı şöyle demektedir: "Çünkü ezan, kamet, namaz ve Kur'an-ı Kerim okutmak karşılığında ücret almak insanları cemaatle namaz kılmaktan, Kur'an-ı Kerim ve ilim öğrenmekten uzaklaştıran başlıca nedendir²⁷. Zira ücretin ağırlığı insanları ibadet yapmaktan alıkor. Allah Teâlaşöyle buyurarak bu meseleye işaret etmektedir: "Yoksa sen onlardan (tebliğ görevine karşılık) bir ücret istiyorsun da, onlar borçtan bir yük altında mı kalmışlardır?"

İslam'ın emirlerini tebliğ eden Allah Resulü ile alakalı Kur'an-ı Kerim: "Halbuki sen buna karşılık onlardan bir ücret de istemiyorsun.28" buyurmaktadır. Nasıl Allah Resulü tebliğ vazifesini meccanen yaptıysa Onun; "burada olanlar olmayanlara tebliğ etsin" emrine muhatap olan ümmeti de dini mesaili hasbi olarak yürütmekle mükelleftir29.

Ezcümlle, mutlak olarak ücret karşılığı Kur'an-ı Kerîm okutmak, bu hususta mukavele yapmak caiz değildir. Resmi ya da gayr-i resmi oluşumlar altında çeşitli toplantılarda Kur'an-ı Kerîm okuyup karşılığında ücret talep etmek de haramdır.

Kur'an tilaveti ibadet olduğundan alınan para namaz kılmak karşılığında talep edilen ücretten farksızdır.

Ayrıca bu tür oluşum ve ameliyeler belli çevrelerin eğitim, medya ve sinema yoluyla İslam'a karşı yürüttüğü toplumsal nefret ve tahkir kampanyasının en önemli malzemesidir. İnsanların dinden nefret etmelerinde rol almanın vebali ise elbette büyüktür.

Tabii ihtiyaçlar dışındaki bütün vaktini tedrisata ayıran Kur'an muallimlerinin ailelerinin nafakasını karşılayacak ölçüde "hibe" kapsamında ücret almalarında bir beis yoktur. Bu

durumun içtimai bir nefrete dönüşmesinin önüne geçebilmek için de "vakıf" gibi hayır kuruluşlarının ücret meselesini ayarlayıp muallimlere takdim etmeleri maslahata daha uygun olacaktır.

En doğrusunu Allah Teâlâ bilir.